

Cena istnienia. Relacje literatury i ekonomii w twórczości Adama Ważyka

Streszczenie

Celem rozprawy jest zbadanie i opisanie relacji między literaturą i ekonomią w twórczości Adama Ważyka. Element ekonomiczny zostaje w niej potraktowany możliwie szeroko i na sposób zantropologizowany: jako refleksja nad różnorodnymi systemami wymiany i sposobami ich organizacji. Prowadzi to zarówno do poszukiwania w dziełach oddźwięków szkół ekonomicznych, śledzenia abstrakcji ekonomicznych i sposobów, na jakie zmagają się z nimi autor, ale też do rekonstrukcji wyobraźni ekonomicznej awangardy jako podstawy do przemyślenia dalszych dziejów całej formacji. Element historycznoliteracki sprowadza się do szczegółowych analiz poezji, prozy, prób dramatycznych oraz eseistyki Ważyka, ale także jego autokreacji autorskiej jako człowieka księgi, bohatera własnych esejów i książek prozatorskich.

W obszernym rozdziale pierwszym zostaje omówiona teoretyczna podstawa pracy oraz pokrótce zrekonstruowana historia spotkań dyskursów ekonomicznego i literackiego. Szczególną uwagę poświęca się zbudowaniu metodologicznych podstaw takiego spotkania, popartych historią studiów nad ekonomiami symbolicznymi. Omówione zostają główne patronaty i kierunki teoretyczne: antropologia ekonomiczna i studia nad darem, koncepcje wymiany symbolicznej Jeana Baudrillarda, numizmatyki Jean-Josepha Goux, ontosemiologii Jochena Hörischa oraz ekonomii literatury w projektach Marca Shella i *New Economic Criticism*.

Rozdział drugi poświęcony jest kulturowej rekonstrukcji awangardowego myślenia o ekonomii i źródłom popularności analogii ekonomicznej na początku XX wieku. Rozpoczynają go tropy etymologiczne, kończą zaś uwagi o wpływie empiriokrytycyzmu na całą formację. Przechodzą one w szkicową próbę zarysowania trzech systemów ekonomii symbolicznych w estetykach pokrewnych Ważykowi: futuryzmie, „Zwrotnicy” oraz teoriach „nowego klasycyzmu” Stefana Kordiana Gackiego.

W rozdziale trzecim omówiona została sylwetka Ważyka w świetle rodzinnych korzeni autora oraz jego fascynacji światem liczb, która składa się na późniejsze, nieoczywiste zainteresowanie matematyką oraz tematyką ekonomiczną. Omówiono zawarty w esejach i prozie stosunek pisarza do dwóch ekonomicznych szkół: neoklasycznej (figura *homo oeconomicus*) i marksistowskiej oraz do kupiectwa i mieszczaństwa.

Kolejna część poświęcona została prozie. Stanowi ekonomiczną lekturę przedwojennych opowiadań, powieści (*Mitów rodzinnych* i *Epizodu*) oraz tekstów socrealistycznych, na które składają się m.in. dramaty i scenariusze filmowe Ważyka. Opisanie zostają abstrakcje ekonomiczne oraz to, w jaki sposób autor przechodzi w ich śledzeniu od marksistowsko pojętej krytyki klasowej (zmierzch mieszczaństwa, problem pracy i wyzysku, alienacja i fałszywa świadomość) do całościowej krytyki ekonomicznej maszyny nowoczesności jako urządzenia zmieniającego materię w spekulatywną abstrakcję.

Rozdział piąty, poświęcony głównie poezji, jest próbą pokazania „zaworu bezpieczeństwa”, którego szukał Ważyk w literaturze jako gwarancie obecności. „Nowoczesna alchemia”, z charakterystyczną dla niej fantazją zapanowania nad mechanizmami wymiany i ustabilizowania przepływu znaków, byłaby jedną z kluczowych metafor ekonomii symbolicznej autora, a zarazem kontrdyskursem, próbującym oswoić jego lęk przed dematerializującym się, upłynniającym światem późnej nowoczesności.

Podobnym „zaworem”, nieuchronnie związanym z tytułowym pytaniem o cenę istnienia, jest też analizowana w rozdziale szóstym dyskretna cielesność Ważyka: początek i kres empirii, a zarazem płaszczyzna wymiany konkretnego, jednostkowego życia na literacki korpus dzieł. Ostatni z rozdziałów poświęcony został ekonomii piśmiennej. Szczegółowo omówione są w nim zaprojektowane przez autora figury czytelników, jako produkty systemu estetycznego i jako emancypacyjna resztką (głos), która wymyka się władzy pisma.

W zakończeniu powraca się do sylwetki Ważyka oraz do jego poezji. Na przykładzie wiersza *Lot* rozwija się problematykę ekonomii zbawienia, próbując zrekonstruować mit świeckiego odkupienia autora *Mitów rodzinnych*.

Data opracowania: 26.05.2020 r.

Jolanta Skutysz-Idorak